

คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของพระคิลานุปัฏฐากตามหลักพระพุทธศาสนา*

THE DESIRABLE CHARACTERISTICS OF THE KILANUPHATTHA
BUDDHA OF BUDDHISM

วราพร อรรถสุข, พระครูสังฆรักษ์เอกภัทร อภินันโท และ ประสิทธิ์ แก้วศรี

Varapron Usthasuk, Phrakhru Sangkharak Ekkaphat Apichanto and Prasit Kaewstri

คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Faculty of Humanities Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Email: tatila.j@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยเรื่องคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของพระคิลานุปัฏฐากตามหลักพระพุทธศาสนา มีวัตถุประสงค์คือ 1) เพื่อศึกษาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของพระคิลานุปัฏฐากตามหลักพระพุทธศาสนา 2) เพื่อศึกษาแนวทางส่งเสริมคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของพระคิลานุปัฏฐากตามหลักพระพุทธศาสนา การวิจัยครั้งนี้ ใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์ (Interview) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ได้แก่ พระสงฆ์และผู้เชี่ยวชาญที่มีความเกี่ยวข้องกับพระคิลานุปัฏฐากและพระธรรมวินัยเกี่ยวกับการดูแลพระสงฆ์ จำนวน 8 รูป/คน และเป็นการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูล อาทิ การศึกษาข้อมูลเอกสาร และข้อมูลจากการสัมภาษณ์ โดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

ผลการวิจัยพบว่า

1. คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของพระคิลานุปัฏฐากที่ทำหน้าที่ดูแลพระสงฆ์อาพาธ อันเกิดจากการฝึกอบรมและได้ปฏิบัติจริงนั้น มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของพระคิลานุปัฏฐากตามหลักพระพุทธศาสนา ประกอบด้วยคุณลักษณะสำคัญ 5 ด้าน ได้แก่ 1) คุณลักษณะด้านจิตใจ เป็นผู้ที่มีจิตพรหมวิหาร มีจิตกัลยาณมิตร และมีจิตอาสา 2) คุณลักษณะด้านปัญญา เข้าใจบุคคล เข้าใจบริบทหน้าที่ ใฝ่รู้อยู่เสมอ และเข้าใจโรค 3) คุณลักษณะด้านการเยียวยา มีทักษะการฟังอย่างลึกซึ้ง ทักษะการให้การปรึกษา และทักษะการนำภavana 4) คุณลักษณะด้านการประสานชุมชน มีมนุษยสัมพันธ์ดี และการสื่อสารดี 5) บทบาทปัจจุบัน ดูแลผู้ป่วย เยียวยาจิตใจ และให้ความรู้

2. แนวทางการส่งเสริมคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของพระคิลานุปัฏฐากตามหลักพระพุทธศาสนา ประกอบด้วย 3 ส่วน ดังนี้ 1) ด้านการอบรม อาทิ การจัดฝึกอบรมให้ความรู้ในการดูแลรักษาพยาบาล การแต่งตั้งพระสงฆ์ในวัดอย่างน้อยหนึ่งรูปเป็นพระคิลานุปัฏฐาก 2) ด้านงบประมาณ อาทิ จัดตั้งกองทุนสนับสนุน และ 3) ด้านนโยบาย อาทิ ธรรมนูญสุขภาพพระสงฆ์ เป็นต้น จากผลการศึกษาได้

* Received November 11, 2022; Revised March 3, 2023; Accepted March 5, 2023

คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของพระคิลานุปัฏฐาก ได้แก่คุณลักษณะที่ควรนำไปใช้เพื่อเป็นองค์ความรู้หรือจัดอบรมส่งเสริมให้เกิดมีมากขึ้นในกลุ่มพระสงฆ์ทั่วไป

คำสำคัญ: คุณลักษณะที่พึงประสงค์; พระคิลานุปัฏฐาก; พระพุทธศาสนา

ABSTRACT

The research article on “The Desirable Characteristics of Gilānupaṭṭhāk Monk in Buddhism” has the following objectives: 1) to study the desirable characteristics of the Buddhist caregiver monks according to Buddhism. 2) to study the approach to promoting the desirable characteristics of the Buddhist caregiver monks according to Buddhism. The study was qualitative research, collecting data from in-depth interview with the key informants were the monks and the experts who connect with the Gilānupaṭṭhāk Monk and Dhamma-Vinaya (or the Norm-Discipline) that relate to care the monks. The key informants were 8 Buddhist monks/person. And the data analysis; such as document data study and interview data, was the content analysis.

The results of the study about The Desirable Characteristics of Gilānupaṭṭhāk Monk in Buddhism were as follows:

1. the desirable characteristics of the Buddhist caregiver monks in Buddhism that according to the training and the practice, the desirable characteristics of the Buddhist caregiver monks included 5 components, namely, 1) Psychological characteristics: the sublime state of mind, good company mind, and volunteer mind; 2) Intellectual characteristics: the understanding of people, the understanding of limit of responsibility, be enthusiastic in learning, and having knowledge about deceases; 3) Characteristics of curing: the deep listening skill, counseling skill, and facilitating skill in mental development; 4) Characteristics of community relationship: have good relationship and communication skills; and 5) Present role Characteristic: good caregiver, mental healing, and giving knowledge.

2. the approach to promoting the desirable characteristics of the Buddhist caregiver monks according to Buddhism included 3 components, as follows: 1) Training, for example, medical care knowledge training, appointment Gilānupaṭṭhāk monk at least 1 monk per a temple; 2) Budgeting, for example, establishment of supporting fund; and 3) The policy, for example, Buddhist monks health charter. The result of this research suggested that Thai

sangha should provide training to develop desirable characteristics of Buddhist caregiver in monks.

Keywords; The desirable characteristics; Gilānupaṭṭhāk Monk; Buddhism

บทนำ

ทุกคนทุกอาชีพทุกศาสนาทุกสรรพชีวิตล้วนเกิดความเจ็บไข้ได้ป่วยตามสภาพ และปัจจัยของผู้คนไม่เว้นแต่พระภิกษุสงฆ์ที่ถือศีลภาวนาก็ยังหลีกเลี่ยงความเจ็บไข้ไปไม่ได้พระภิกษุสงฆ์ที่เจ็บไข้ขึ้นในภาษาโบราณเรียกว่า “ภิกษุไข้” แต่เรียกเป็นทางการว่า “ภิกษุอาพาธ” หรือเรียกว่า “พระอาพาธ” การพยาบาลพระอาพาธนั้นมีความเชื่อว่าถือเป็นบุญใหญ่เป็นการทำความดี และที่สำคัญที่จะทำให้ผู้ดูแลหรือพยาบาลพระอาพาธควร จะปลอบปลื้มใจเหมือนกับว่าได้อุปัฏฐากพระองค์ตามพระพุทธรูปว่า “ภิกษุทั้งหลายผู้ใดจะอุปัฏฐากเราผู้นั้นพึงพยาบาลภิกษุอาพาธ ซึ่งหมายถึงภิกษุทั้งหลายผู้ใดจะอุปัฏฐากเราผู้นั้นพึงพยาบาลผู้เจ็บไข้” จากสภาพ การในการดูแลพระภิกษุสงฆ์มีการปฏิบัติเช่นเดียวกับผู้ป่วยทั่วไปบ้าง ตามแบบพระธรรมวินัยบ้างในการ พยาบาลตามสภาพจริง ยังมีความแตกต่างที่หลากหลายของพระภิกษุสามเณร ขึ้นกับจำนวนพรรษาที่ถือบวช ซึ่งพระภิกษุจะมีการเคร่งครัดที่แตกต่างกันได้พยายามเจ็บป่วยข้อมูลของความเข้าใจในข้อมูลส่วนบุคคลจะเป็น ข้อมูลพื้นฐานที่บุคลากรสุขภาพควรทราบเป็นกรอบความเข้าใจเบื้องต้นก่อนที่จะเข้าไปพูดคุยที่เป็นการเฉพาะ ของแต่ละรูป เพื่อการให้บริการอย่างเป็นวิชาชีพรู้จักสอบถามและมีความเข้าใจที่ถูกต้องตรงกันต่อคำตอบที่ ได้รับจากพระอาพาธนอกจากนี้ ปัญหาที่พบในการพยาบาลพระอาพาธคือรักษาเมื่อไม่คุ้นเคยกับพระธรรม วินัยจะเกิดความกลัวในการปฏิบัติกรพยาบาลกับพระอาพาธกลัวท่านจะอาบัติกลัวปฏิบัติไม่ถูกกลัวการพูดไม่ ถูกทั้งที่พยาบาลมีองค์ความรู้ทางการพยาบาลเป็นอย่างดีการมีความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับพระธรรมวินัยจะทำให้ พระอาพาธหรือผู้ใกล้ชิดเกิดความเชื่อใจไว้วางใจต่อบุคลากรที่ดูแลแล้วมีความรู้ และเข้าใจพระอาพาธดีก่อนที่จะ ลงมือให้การพยาบาลในการดูแลรักษาเยียวยาทั้งร่างกาย และจิตใจต่อไป

ดังนั้น การพยาบาลภิกษุอาพาธต้องรู้ข้อปฏิบัติของพระสงฆ์คือการรู้วินัยของพระภิกษุที่มีสอง ด้านคือข้อห้าม และข้อปฏิบัติตามหลักการจะทำได้ก็ทำด้วยความเมตตาจะพูดสิ่งใดก็พูดด้วยเมตตาจะคิดสิ่ง ใดก็คิดด้วยเมตตาพึงปฏิบัติต่อพระอาพาธด้วยกริยาวาจาที่สุภาพอ่อนโยน และด้วยปฏิบัติกรทุกอย่างที่แสดง ถึงความเคารพต่อพระสงฆ์

พระธรรมวินัยกับการพยาบาลโดยภาพรวมแล้วพระภิกษุสงฆ์เป็นผู้ที่ได้รับการยกย่องให้เกียรติ สูงสุดในสังคม แม้จะเป็นผู้ที่บวชใหม่ก็ตามแต่ขณะเดียวกันพระภิกษุสงฆ์ก็ถูกคาดหวังจากสังคมว่าจะต้องเป็นผู้ ที่ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบเคร่งครัดในศีล และศึกษาปฏิบัติธรรม เสียสละ มีคุณธรรม เป็นผู้นำทางสังคม เป็นที่พึ่งที่ ปรึกษาช่วยขจัดปัญหา และความทุกข์ในใจให้ผู้คน และสังคมได้จึงไม่ใช่เรื่องที่น่าแปลกใจว่าเหตุใดเมื่อมีข่าว พระที่ประพฤติดัวไม่เหมาะสมนอกกริตนอกกรอยจึงได้รับความสนใจ และถูกวิพากษ์วิจารณ์อย่างหนักจาก พุทธศาสนิกชนในสังคมทำให้พระที่ประพฤติดีตั้งใจศึกษาปฏิบัติธรรม และมีคุณสมบัติที่สังคมคาดหวังจึงมี

ได้รับการเคารพบูชาให้เกียรติสูงมากจากสังคม แม้ในปัจจุบันสภาพสังคมเปลี่ยนไปจากอดีตวัด/พระสงฆ์ ถูกลดบทบาทให้ทำหน้าที่ด้านคุณธรรม และพิธีกรรมเท่านั้น แต่พระภิกษุทั่วไปที่ไม่ได้โดดเด่นในทางปฏิบัตินั้นก็ยังคงได้รับเกียรติ และถูกคาดหวังจากสังคมอยู่ไม่น้อยเช่นกันด้วยเหตุนี้การปฏิบัติใด ๆ ต่อพระสงฆ์โดยทั่วไปจึงต้องทำด้วยความเคารพให้เกียรติมิฉะนั้นจะถูกตำหนิจากคนในสังคมไทยที่ถูกปลูกฝังทางวัฒนธรรมมาให้เคารพต่อพระภิกษุสงฆ์โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อต้องให้การรักษาหรือพยาบาลพระภิกษุสงฆ์อาพาธที่ต้องมีการสัมผัส การเจาะ การสอดใส่เครื่องมือการตรวจดูวัยวะ หรือทำความสะอาดร่างกายมีหลายโอกาสต้องสัมผัสตัวท่านด้วยทั้งหมดนี้ต้องทำด้วยความเคารพให้เกียรติ และระมัดระวังมากขึ้นเป็นพิเศษ เพราะกำลังถูกจับจ้องและประเมินจากมาตรฐานทางสังคมวัฒนธรรมทั้งจากตัวพระองค์ สาธุศิษย์ ญาติโยม ผู้ป่วยเตียงข้าง ๆ และญาติ เพื่อนร่วมงานที่มาพบเห็น หรือแม้แต่จากความรู้สึกในใจของตนเองซึ่งก็ได้รับการปลูกฝังอบรมให้เคารพต่อพระภิกษุมาเช่นกัน

พระภิกษุสงฆ์เป็นผู้บริสุทธิ์ถือเพศพรหมจรรย์ในทางวัฒนธรรมผู้หญิงกับพระสงฆ์จึงต้องแยกออกห่างจากกันให้มากที่สุดวิถีพุทธไทยได้สร้างประเพณีพิธีกรรมหลายอย่างที่ช่วยแยกพระสงฆ์ให้ห่างออกจากญาติโยมผู้หญิง เช่น ให้มีการใช้ผ้ารับประเคนเพิ่มขึ้นมาแทนการรับจากมือสตรีโดยตรงเพื่อป้องกันความผิดพลาดขณะรับของการแบ่งแยกที่นี้ การให้โยมผู้ชายนั่งคั่นหรืออยู่ใกล้พระมากกว่าโยมผู้หญิงการที่บุคลากรสุขภาพซึ่งส่วนใหญ่เป็นสตรี และจำเป็นต้องทำหน้าที่ดูแลภิกษุอาพาธอย่างใกล้ชิดต้องมีการถูกเนื้อต้องตัวล้วนเป็นประเด็นที่มีความละเอียดอ่อนทางวัฒนธรรมอย่างยิ่ง ซึ่งบุคลากรผู้ดูแลจำนวนไม่น้อยจำเป็นต้องให้การพยาบาลทั้งที่มีความรู้สึกผิดหรือไม่เหมาะสมอยู่ภายในใจตนขณะเดียวกัน พระภิกษุจำนวนไม่น้อยที่เคร่งครัดในพระวินัยมักปฏิเสธการเข้ารับรักษาตัวที่โรงพยาบาลก็เพราะเหตุนี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อต้องพักรักษาตัวในฐานะผู้ป่วยใน แม้จะกล่าวกันว่าสตรีสามารถให้การดูแลภิกษุอาพาธได้ ท่านยกเว้นไว้ให้ แต่ก็เป็นการกล่าวขึ้นพระธรรมวินัยกับการพยาบาล โดยภาพรวมแล้วพระภิกษุสงฆ์เป็นผู้ที่ได้รับการยกย่องให้เกียรติสูงสุดในสังคม แม้จะเป็นผู้ที่บวชใหม่ก็ตามแต่ขณะเดียวกันพระภิกษุสงฆ์ก็ถูกคาดหวังจากสังคมว่าจะต้องเป็นผู้ที่ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ เคร่งครัดในศีล และศึกษาปฏิบัติธรรม เสียสละ มีคุณธรรม เป็นผู้นำทางสังคม เป็นที่พึ่งที่ปรึกษา ช่วยขจัดปัญหา และความทุกข์ในใจให้ผู้คน และสังคมได้จึงไม่ใช่เรื่องที่น่าแปลกใจว่าเหตุใดเมื่อมีชาวพระที่ประพฤติดัวไม่เหมาะสมนอกรัตนอรอยจึงได้รับความสนใจ และถูกวิพากษ์วิจารณ์อย่างหนักจากพุทธศาสนิกชนในสังคมก็ยังคงได้รับเกียรติ และถูกคาดหวังจากสังคมอยู่ไม่น้อยเช่นกันด้วยเหตุนี้การปฏิบัติใด ๆ ต่อพระโดยทั่วไปจึงต้องทำด้วยความเคารพให้เกียรติมิฉะนั้นจะถูกตำหนิจากคนในสังคมไทยที่ถูกปลูกฝังทางวัฒนธรรมมาให้เคารพต่อพระภิกษุสงฆ์

จริงอยู่ที่พระพุทธรองค์ได้ให้ช้อยกเว้นมากมายแก่ภิกษุอาพาธให้สามารถทำในสิ่งที่ภิกษุปกติผู้ไม่อาพาธทำแล้วถือเป็นอาบัติ เช่น สามารถส่องกระจกเพื่อใส่ยาดูแลสุขภาพได้ ฉันทยาที่เจือด้วยเหล้า ยืนถ่ายอุจจาระปัสสาวะได้ ฉันทอาหารหลังเที่ยงไปแล้ว เป็นต้น แต่ไม่มีช้อยกเว้นให้สตรีมาช่วยอุปัฏฐากดูแลยามอาพาธ ตรงกันข้ามท่านกลับปรับอาบัติแก่พระภิกษุหมดทั้งวัด หากมีพระอาพาธแล้วไม่มีภิกษุรูปใดมาดูแลเลยแม้ว่าภิกษุอาพาธนั้นจะเป็นผู้ที่ไม่เคยช่วยเหลือใครมาก่อนเลยก็ตาม และทรงเปรียบอานิสงส์ในการพยาบาลภิกษุอาพาธว่าเทียบได้กับการดูแลอุปัฏฐากพระพุทธรองค์

ในปัจจุบันนี้ได้มีสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดกรุงเทพมหานครได้ส่งเสริมศักยภาพของพระอาสาสมัครส่งเสริมสุขภาพประจำวัด (อสว.) ได้จัดทำหนังสือมือและจัดถวายความรู้อาสาสมัคร เพื่อให้พระอาสาสมัครส่งเสริมสุขภาพประจำวัด (อสว.) รับผิดชอบต่อตนเอง โดยเจ้าหน้าที่สาธารณสุขจะมาพบพระอาสาสมัครส่งเสริมสุขภาพประจำวัด (อสว.) เพื่อติดตามการดำเนินงานและให้ความช่วยเหลือสนับสนุนยาประจำวัดพร้อมกับถวายความรู้ด้านสาธารณสุข การดำเนินงานของพระอาสาสมัครส่งเสริมสุขภาพประจำวัด (อสว.) เพื่อดูแลสุขภาพพระสงฆ์ในวัดที่ตั้ง ศสมว. และปฏิบัติกิจกรรมสุขภาพดี “ทั้งนี้ บทบาทของพระอาสาสมัครส่งเสริมสุขภาพประจำวัด (อสว.) มีหน้าที่สื่อสารเรื่องสุขภาพพระสงฆ์เฝ้าระวังสถานการณ์ด้านสุขภาพในวัด และชุมชน ประสานงานด้านสุขภาพพระสงฆ์กับคณะสงฆ์ และหน่วยงานด้านสาธารณสุข ให้บริการสุขภาพเบื้องต้นแก่พระสงฆ์ในพื้นที่รวมถึงให้คำปรึกษา แนะนำ ถ่ายทอดความรู้พื้นฐานด้านสุขภาพแก่ชุมชน และดำรงตนเป็นตัวอย่างที่ดีด้านสุขภาพตามหลักพระธรรมวินัย”

จากข้อมูลเบื้องต้นได้มีกลุ่มพระสงฆ์ที่รวมตัวกันเพื่อช่วยเหลือเยียวยาผู้เจ็บป่วยระยะสุดท้าย มีชื่อกลุ่มว่า “คิลานธรรม” จึงได้เป็นแรงบันดาลใจให้ผู้วิจัยสนใจ โดยมีพระสงฆ์เป็นผู้ดูแล เพื่อเป็นการฝึกฝนเป็นการบ่มเพาะการรู้จักช่วยเหลือเกื้อกูลการฝึกความมีเมตตากรุณาและเรียนรู้ที่จะดูแลผู้ป่วยอย่างถูกต้องอันเป็นรากฐานที่ได้เกื้อกูลกลายเป็น “กลุ่มคิลานธรรม” และอาจได้ขยายผลเกื้อกูลผู้เจ็บป่วยหรือแม้แต่บุคคลธรรมดาที่มีความทุกข์เป็นการเยียวยาเพื่อให้สังคมไทยได้เป็นสังคมที่มีสันติ หรือวิธีการดูแลพระสงฆ์ที่ป่วย หรืออาหาร เป็นวิธีการหนึ่งที่จะช่วยให้พระสงฆ์ที่อาพาธได้รับการดูแลอย่างถูกต้อง โดยยึดหลักดูแลตามหลักพระธรรมวินัยและหลักการดูแลตามแพทย์แผนปัจจุบันอย่างถูกต้องจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องศึกษา และทำความเข้าใจ “คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของพระคิลานูปัฎฐากตามหลักพระพุทธศาสนา” นั้นอย่างถูกหลัก

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงเห็นว่า “คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของพระคิลานูปัฎฐากตามหลักพระพุทธศาสนา” เป็นสิ่งจำเป็น และสมควรที่จะต้องศึกษาเป็นอย่างยิ่ง จึงนำเสนอเรื่องนี้เพื่อเป็นแนวทางแห่งการศึกษาเป็นลำดับต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของพระคิลานูปัฎฐากตามหลักพระพุทธศาสนา
2. เพื่อศึกษาแนวทางส่งเสริมคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของพระคิลานูปัฎฐาก

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยศึกษาข้อมูลเอกสาร (Documentary Research) ศึกษารวบรวมข้อมูลจากเอกสารต่าง ๆ เก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์ (Interview) โดยเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ได้แก่ พระสงฆ์และผู้เชี่ยวชาญที่มีความเกี่ยวข้องกับพระคิลานูปัฎฐากและพระธรรมวินัยเกี่ยวกับการดูแลพระสงฆ์ จำนวน 8 รูป

1. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ พระสงฆ์และผู้เชี่ยวชาญที่มีความเกี่ยวกับพระคิลานุปัฏฐากและพระธรรมวินัยเกี่ยวกับการดูแลพระสงฆ์ จำนวน 8 รูป/คน โดยมีรายชื่อต่อไปนี้ ดังนี้ (1) พระธรรมกิตติเมธี นักธรรมชั้นเอกเปรียญธรรม 9 ประโยคปริญญาศาสนศาสตรบัณฑิต (ศน.บ.)ปริญญาศาสนศาสตรมหาบัณฑิต (ศน.ม.) Doctor of Philosophy (Ph.D.) กรรมการมหาเถรสมาคม ,ผจล.วัดราชาธิวาสวิหาร (2) พระสุธีวีรบัณฑิต,รศ.ดร. พธ.บ. สาขาศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารองค์การ ปรัชญาดุสิตบัณฑิต Ph.D สาขาปรัชญา (Phil.) มหาวิทยาลัยมหิดล รัฐพิหาร ประเทศอินเดีย ผอ.สำนักส่งเสริม ฯ มจร., (3) ดร.จิราภรณ์ ศรีไชย Ph.D (พุทธจิตวิทยา)รองผู้อำนวยการด้านการพยาบาล โรงพยาบาลสงฆ์ (4) พระครูปริยัติธรรมคุณ พธ.บ, ศศ.ม. (สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์) เจ้าอาวาสวัดขันธ์ตถการ และประธานพระคิลานุปัฏฐาก (5) พระมหาณัฐพงษ์ ฐิตปถโญ ดร. Ph.D (พระพุทธศาสนา) รองนายกองค์การบัณฑิตศึกษา มจร. , อาจารย์บรรยายพิเศษ มหาวิทยาลัยชินวัตร (6) พระวุฒิ สุเมโธ กำลังศึกษาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา มจร.พระสงฆ์พระคิลานุปัฏฐาก พระอาสาชิลานธรรม (7) พระมหาสุเทพ สุทธิญาณ ป.ธ.๗, พธ.บ.(พุทธจิตวิทยา), พธ.ม.(ชีวิตและความตาย), พธ.ด (พุทธจิตวิทยา) ประธานกลุ่มอาสาชิลานธรรม (8) พระครูกัลยาณสิทธิวัฒน์ ผศ., พธ.บ. , พธ.ม. อดีตผู้อำนวยการหลักสูตรชีวิตและความตาย

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ประเด็นคำถามการให้สัมภาษณ์ระดับลึก โดยเป็นแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างและคำถามปลายเปิด การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยมีขั้นตอน ดังนี้ 1) ขอนหนังสือรับรองและแนะนำตัวผู้วิจัย จากมหาวิทยาลัย ถึง พระสงฆ์และผู้เชี่ยวชาญที่มีความเกี่ยวกับพระคิลานุปัฏฐากและพระธรรมวินัยเกี่ยวกับการดูแลพระสงฆ์ 2) ติดต่อประสานงาน ส่งแบบสัมภาษณ์ให้กับพระสงฆ์และผู้เชี่ยวชาญที่มีความเกี่ยวข้องกับพระคิลานุปัฏฐากและพระธรรมวินัยเกี่ยวกับการดูแลพระสงฆ์ โดยผู้วิจัยจัดส่งและเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง 3) ผู้วิจัยอธิบายถึงวัตถุประสงค์ของการวิจัยขั้นตอนต่างๆ ในการเก็บรวบรวมข้อมูล เปิดโอกาสให้ผู้ให้ข้อมูล ตัดสินใจในการเข้าร่วมการวิจัยพร้อมแจ้งให้ผู้ให้ข้อมูลทราบว่าผลการตัดสินใจของผู้เข้าร่วมวิจัย จะไม่ส่งผลกระทบต่อผู้ให้ข้อมูล เมื่อเข้าร่วมการวิจัยแล้วมีสิทธิ์ยกเลิกการเข้าร่วมวิจัยเมื่อไหร่ก็ได้ และข้อมูลการวิจัยของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ระยะเวลาในการเก็บข้อมูลการวิจัยครั้งนี้ ใช้เวลาในการเก็บรวบรวมข้อมูล ระหว่างเดือน กันยายน 2563 – ธันวาคม 2564 การวิเคราะห์และตรวจสอบข้อมูล 1) ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลจากการจากการทบทวนข้อมูลเอกสาร การศึกษาเอกสารและการสัมภาษณ์ 2) ถอดเทปเสียงจากการสัมภาษณ์เป็นตัวหนังสือ แล้วนำ keyword สำคัญมาเรียบเรียงตามประเด็นที่ศึกษา 3) นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) สรุปความตามประเด็นสำคัญ 4) นำเสนอข้อมูลในรูปความเรียงตามวัตถุประสงค์ ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ (Interview) โดยวิธีการวิเคราะห์ข้อมูลคุณภาพ วิเคราะห์เอกสารเนื้อหา (Content Analysis) นำเสนอข้อมูลด้วยวิธีการพรรณนา

สรุปผลการวิจัย

คุณลักษณะที่พึงประสงค์ที่ต้องการให้เกิดขึ้นกับพระคิลานุปัฏฐากที่ทำหน้าที่ดูแลพระสงฆ์อาพาธ อันเกิดจากการฝึกอบรม และได้ปฏิบัติจริง ผลการศึกษาพบว่าคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของพระคิลานุปัฏฐาก ตามหลักพระพุทธศาสนา ประกอบด้วยคุณลักษณะสำคัญ 5 ด้านได้แก่

1. คุณลักษณะด้านจิตใจ เป็นคุณลักษณะความสามารถด้านในจิตใจ และอารมณ์อยู่ในสภาพสงบและมีคุณภาพคุณลักษณะทางจิตใจที่เน้นให้เห็นความสำคัญก็คือ การมีสุนทรียภาพ ความสงบสุขในจิตใจ ความมีสติ สมาธิ ความเพียร ความรู้สึกผิดชอบชั่วดี และความเชื่อมั่นในตนเอง และการมีเมตตาปรารถนาดีต่อผู้อื่น โดยมีจุดประสงค์ให้พัฒนาทั้งตนเอง และปกป้องดูแลบุคคลอื่นในสังคมให้อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ความอบอุ่น ดังนี้ 1.1) มีจิตพรหมวิหาร พบว่ามีลักษณะดังนี้คือ ทำด้วยความหวังดีทำด้วยความปรารถนาดีนั้น มีใจรักในการดูแลรักษาอยากจะช่วยเหลือไม่นิ่งดูตาย อยากให้เขาพ้นทุกข์ทุกด้าน อาสาช่วยโดยไม่หวังสิ่งตอบแทนให้กำลังใจ ไม่พูดอะไรที่บั่นทอนจิตใจผู้ป่วย ไม่ถือสาผู้ป่วยในพฤติกรรมจากการเจ็บป่วย 1.2) มีจิตกัลยาณมิตร พบว่ามีลักษณะดังนี้ คือ ความเป็นผู้ที่มีความอดทน เป็นเพื่อนอยู่ร่วมกับคนไข้ได้ตลอดเวลา ดูแลอย่างใกล้ชิด เป็นผู้น่ารักใคร ๆ ก็อยากเข้าใกล้อยากช่วยเหลือ พูดอะไรมีเหตุผลมีหลักการไม่นึกขึ้นเองอะไรเอง พูดให้กำลังใจ ไม่พูดบั่นทอนความรู้สึกคนป่วย พูดเรื่องยากให้ง่าย เป็นหูเป็นตาดูแลพระด้วยกันอย่างใกล้ชิด เป็นผู้ประสานงานส่งพระที่มีอาการป่วยให้ถึงมือหมอ 1.3) มีจิตอาสา พบว่ามีลักษณะดังนี้ คือ ทำหน้าที่เยี่ยมชาวบ้านตามหมู่บ้าน มีวิริยะความอดสาหัส ไปช่วยดูแลไม่ต้องกังวลเรื่องอดหลับอดนอน อาการป่วยจะหนักไม่หนักก็เข้าไปช่วยด้วยน้ำใจ ต้องคิดว่าเป็นหน้าที่ของทุกคน คอยดูแลพยาบาลพระป่วยอาพาธภายในวัด

2. คุณลักษณะด้านปัญญา เป็นคุณลักษณะและความสามารถทางสมองของบุคคลในการเรียนรู้ เข้าใจสิ่งต่าง ๆ จากระดับความคิดพื้นฐานไปสู่ความคิดขั้นสูงอย่างเป็นระบบ เช่น การคิดอย่างมีวิจยารณญาณ ซึ่งเป็นกระบวนการคิดที่ประมวลผ่านการพิจารณา กลั่นกรอง ไตร่ตรอง ทบทวนในแง่ความถูกต้องตามความเป็นจริงอย่างมีเหตุผลมีหลักการ ดังนี้ 2.1) เข้าใจคนเข้าใจบริบทหน้าที่ พบว่ามีลักษณะดังนี้คือ รักษาดูแลโดยไม่แบ่งชนชั้นวรรณะฐานะหน้าตาในสังคม 2.2) ใฝ่รู้อยู่เสมอ พบว่ามีลักษณะดังนี้ คือ เรียนรู้โรคภัยใหม่ ๆ ที่เกิดขึ้นวิธีรักษาและปรุ้งยาเบื้องต้น ถ้ามารู้และศึกษาเองจากหนังสือและช่องทางอื่น ๆ ไม่เกียจคร้านในการใฝ่รู้ 2.3) เข้าใจโรค พบว่ามีลักษณะดังนี้ คือ การเป็นคนช่างสังเกตวินิจฉัยโรค สาเหตุการเกิดโรควิธีการรักษาประกอบยาเบื้องต้น

3. คุณลักษณะด้านทักษะการเยียวยาการให้ความช่วยเหลือด้านสังคมจิตใจ แสดงความห่วงใย ใส่ใจ ให้กำลังใจและดูแลต่อเนื่องแก่ผู้ได้รับผลกระทบจากการเจ็บป่วย แก่ไข บำบัด หรือฟื้นฟูสุขภาพ เลวร้ายที่เกิดขึ้นในทีใดก็ตามให้ดีขึ้น ดังนี้ 3.1) ทักษะการฟังอย่างลึกซึ้ง พบว่ามีลักษณะดังนี้ คือ รับฟังผู้ป่วยเมื่อผู้ป่วยเกิดความไม่สบายใจอดทนฟังเป็น 3.2) ทักษะการให้การปรึกษา พบว่ามีลักษณะดังนี้ คือ การเป็นผู้พูดเรื่องยากให้ง่ายอธิบายให้ผู้ป่วยเข้าใจไม่ชักจูงไปในทางที่เสื่อม ใช้ข้อมูลตามหลักวิชาการ 3.3) ทักษะการนำภาวณา พบว่ามีลักษณะดังนี้ คือ เป็นผู้เอื้อให้ผู้ป่วยขัดเกลากิเลสไม่ต้องกังวลเรื่องที่อยู่อาศัย ไม่ต้องกังวลคนดูแลส่งเสริมให้พระสงฆ์ได้ปฏิบัติ

4. คุณลักษณะด้านประสานชุมชนการทำให้เกิดเครือข่ายความร่วมมือร่วมใจในการทำงานระหว่างชุมชนหรือองค์กร ภายนอก มีความร่วมมือกันพัฒนาชุมชนในท้องถิ่นประสานเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของชุมชนเฉพาะด้วยมาตรการที่สนับสนุนความพยายามในการส่งเสริมการวางแผนกิจกรรมและการจัดการโครงการ ดังนี้ 4.1) มนุษย์สัมพันธ์ดี พบว่ามีลักษณะดังนี้ คือ การพึ่งพาอาศัยกันเกื้อกูลดูแลกัน ช่วยดูแลนำสิ่งของไปให้ประสานงานศูนย์อนามัยเพื่อเข้าการรักษา สามารถรู้จักจิตใจนิสัย ปรับตัวเองได้เป็นอย่างดีขณะเข้าไปทำงาน 4.2) สื่อสารดี พบว่ามีลักษณะดังนี้ คือ รู้จักสิ่งแวดล้อมการสื่อสารของคนป่วย ยอมรับ และเข้าใจผู้ป่วย รู้วิธีให้กำลังใจ แนวทางให้ท่านอยู่ได้ และเจริญสมณะธรรม

5. บทบาทปัจจุบัน การปฏิบัติตามหน้าที่ของพระคิลานุปัฏฐากและสิทธิของตนตามสถานภาพในสังฆกรรมการทำตามหน้าที่ที่กำหนดไว้ในปัจจุบัน ดังนี้ 5.1) ดูแลกาย พบว่ามีลักษณะดังนี้ คือ ช่วยวัดความดันไม่ให้ความดันขึ้น ป้องกันโรคดูแลสุขอนามัยของผู้ป่วย อากาศปลอดโปร่งดีไหม ส่งเสริมสุขภาพประจำวัด ปฏิบัติการดูแลพระอาหาร ผู้ทำหน้าที่ดูแลผู้ป่วยอำนวยความสะดวกให้แก่ผู้ป่วย นำสิ่งของไปช่วยเหลือ 5.2) เยียวยาใจ พบว่ามีลักษณะดังนี้ คือ รับฟังความเจ็บป่วยอาการทางกายและทางใจ ยอมรับและเข้าใจผู้ป่วย รู้วิธีให้กำลังใจและแนวทางให้ผู้ป่วย นำธรรมะไปเทศและการสวดมนต์ 5.3) ให้ความรู้ พบว่ามีลักษณะดังนี้ คือ อบรมศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับการรักษาดูแลผู้ป่วย เช่น ถ้าได้เรียนรู้มาบอกเตือนผู้ป่วยของแสดงว่าอันไหนกินได้ไม่ได้สำหรับคนป่วย อธิบายเรื่องของยาที่ใช้กับผู้ป่วยฟังรู้

แนวทางการส่งเสริมพระคิลานุปัฏฐาก จากการศึกษาพบประเด็นสำคัญอันจะนำมาประกอบการขับเคลื่อนงานของพระคิลานุปัฏฐากให้ประสบความสำเร็จได้ จากการวิจัยผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและทฤษฎีและได้เก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์ จำนวน 8 ท่านพบว่าแนวทางส่งเสริมพระคิลานุปัฏฐาก 3 ส่วน ดังนี้

1. ด้านการอบรม พบว่ามีลักษณะดังนี้ คือ การจัดระบบเตรียมความพร้อมของพระอุปัฏฐากสถานพยาบาลประจำวัดในการฝึกอบรมให้ความรู้ในการดูแล รับฟังความคิดเห็นและส่งพระที่สนใจในการดูแลแต่งตั้งพระสงฆ์ในวัดอย่างน้อยหนึ่งรูปเป็นพระคิลานุปัฏฐาก วางแผนให้เจ้าอาวาสทุกวัดเห็นความสำคัญพระคิลานุปัฏฐาก

2. ด้านงบประมาณ พบว่ามีลักษณะดังนี้ คือ มีการสนับสนุนนิตยภัตรค่ารถ ค่าเดินทาง ค่าอาหาร ภาครัฐและคณะสงฆ์มีการจัดตั้งกองทุนเป็นการสนับสนุน

3. ด้านนโยบาย พบว่ามีลักษณะดังนี้ คือ ก่อตั้งธรรมนุญสุขภาพ ผู้ที่สนใจต้องความสนใจและเห็นความจำเป็นในการดูแลพระสงฆ์

อภิปรายผลการวิจัย

1. คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของพระคิลานุปัฏฐาก 5 อย่าง 1) คุณลักษณะด้านจิตใจ 2) คุณลักษณะด้านปัญญา 3) คุณลักษณะด้านทักษะการเยียวยา 4) คุณลักษณะด้านประสานชุมชน 5) บทบาทปัจจุบัน มีคุณลักษณะที่ควรมี และมีความคล้ายกับงานวิจัยของอุมพร นิมิตระกุล ได้ศึกษาพฤติกรรมสุขภาพของพระสงฆ์กับความรอบรู้ด้านสุขภาพจากพระคิลานุปัฏฐากสู่พระนักสื่อสารในเขตสุขภาพ

ที่ 1 ว่าพฤติกรรมสุขภาพและความรอบรู้ด้านสุขภาพของพระคิลานุปัฏฐากโดยผลคะแนนเฉลี่ยพระสงฆ์ที่ผ่านการอบรมพระคิลานุปัฏฐากมีความรอบรู้ด้านสุขภาพมากกว่าพระสงฆ์ที่ไม่ได้รับการอบรมมีความแตกต่างกันทางสถิติ ($p < .001$) มีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมด้านต่าง ๆ หันมาดูแลสุขภาพตนเองมากขึ้นเอาตนเองเป็นต้นแบบและบอกต่อให้กับคนอื่น และมีความใกล้เคียง Phraathikarn Chalerm Gandasaro (Dangpratoom), Phra Sakdithat Samvaro ที่ได้ศึกษาการพัฒนาศักยภาพพระคิลานุปัฏฐากในโครงการวัดส่งเสริมสุขภาพของพระสงฆ์ในเขตอำเภอศรีษะพนาลัย จังหวัดสุโขทัย ได้ผลการวิจัยพบว่า 1) พระคิลานุปัฏฐากคือ พระสงฆ์ผู้ดูแลหรือผู้ที่ทำหน้าที่ในการเอาใจใส่ปฐมพยาบาล ด้วยคิลานธรรมทั้งทางกาย สังคม จิต ปัญญา ทำให้มีเจตคติชื่นชม หลุดพ้นจากอาสวะทั้งหลายเพราะไม่ยึดมั่นถือมั่น เพื่อให้เกิดความดีงามแห่งสงฆ์ 2) กระบวนการพัฒนาพระคิลานุปัฏฐากดำเนินการโดยใช้กิจกรรมหลักคือ การอบรมหลักสูตรพระคิลานุปัฏฐากให้สอดคล้องกับแนวคิดโครงการวัดส่งเสริมสุขภาพ ที่มีเป้าหมายโดยยึดหลักการสำคัญ คือ การใช้ทางธรรมนำทางโลก 3) พระคิลานุปัฏฐากได้รับการพัฒนาศักยภาพที่ทำให้มีองค์ความรู้ความเข้าใจเรื่องการดูแลสุขภาพพระสงฆ์ตามหลักพระธรรมวินัย มีทักษะ มีประสบการณ์ในการปฏิบัติและการทำงานในการดูแลสุขภาพอนามัยตามหลักพระธรรมวินัย และมีศักยภาพในการสร้างการมีส่วนร่วมและการสร้างเครือข่ายพระสงฆ์แกนนำชุมชนในการดูแลสุขภาพพระสงฆ์

2. แนวทางส่งเสริมคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของพระคิลานุปัฏฐากตามหลักพระพุทธศาสนา จากการศึกษาพบประเด็นสำคัญอันจะนำมาประกอบการขับเคลื่อนงานของพระคิลานุปัฏฐากให้ประสบความสำเร็จได้ ดังนี้ มีการอบรม จัดสรรงบประมาณ ร่างนโยบายเกี่ยวกับการส่งเสริมพระคิลานุปัฏฐาก คล้ายกับงานวิจัยของยุทธนา พูนเกิดมะเร็ง และพิชิต ปุริมาต ได้ศึกษาการบูรณาการหลักการดูแลสุขภาพตามหลักพระพุทธศาสนา ของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำวัด ผลการศึกษาพบว่า 1. สภาพปัญหาการปฏิบัติงานของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำวัด จังหวัดนครราชสีมา โดยรวมอยู่ในระดับมาก โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดคือ ด้านการให้บริการ ช่วยเหลือรักษาพยาบาล รองลงมาคือ ด้านการเป็นผู้นำในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนใน ชุมชนตามกระบวนการ จปฐ. น้อยที่สุดคือ ด้านการเฝ้าระวังและป้องกันปัญหาสาธารณสุข 2. พุทธวิธีในการดูแลสุขภาพของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำวัด (อสว.) ในจังหวัด นครราชสีมา ได้แก่ พุทธวิธีในการดูแลสุขภาพแบบพึ่งพาตนเอง พุทธวิธีในการดูแลสุขภาพด้วยการฝึกจิต พุทธวิธีในการดูแลสุขภาพด้วยการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม พุทธวิธีในการดูแลสุขภาพด้วยปัญญา พุทธวิธีในการดูแลสุขภาพด้วยธรรมะ และโอสถ พุทธวิธีในการดูแลสุขภาพด้วยวัตร 14 และ พุทธวิธีในการดูแลสุขภาพด้วยการเป็นต้นแบบ 3. แนวทางการบูรณาการหลักการดูแลสุขภาพตามหลักพระพุทธศาสนาของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำวัด หลักธรรมเบื้องต้นสำหรับบูรณาการกับงานสาธารณสุขมูลฐาน พรหมวิหาร 4 ธรรมประจำใจอันประเสริฐ หลักความประพฤติที่ประเสริฐบริสุทธิ์ ธรรมที่ต้องมีไว้ เป็นหลักใจและกำกับความประพฤติ จึงจะชื่อว่าดำเนินชีวิตหมดจดและปฏิบัติตนต่อมนุษย์สัตว์ทั้งหลายโดยชอบ เพื่อให้พระภิกษุได้สงเคราะห์เพื่อนภิกษุ และประชาชนทั่วไปตามหลักพรหมวิหาร การอยู่ร่วมกันกับผู้อื่นในสังคม การบูรณาการกับการปฏิบัติงานของอาสาสมัครสาธารณสุข ประจำวัดจังหวัดนครราชสีมา พระสงฆ์ปฏิบัติงานตามบทบาทอาสาสมัครสาธารณสุขประจำวัด การส่งเสริมการดูแลสุขภาพพระสงฆ์แบบต่อเนื่องอีกทั้งจัดทำฐานข้อมูลของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำวัด

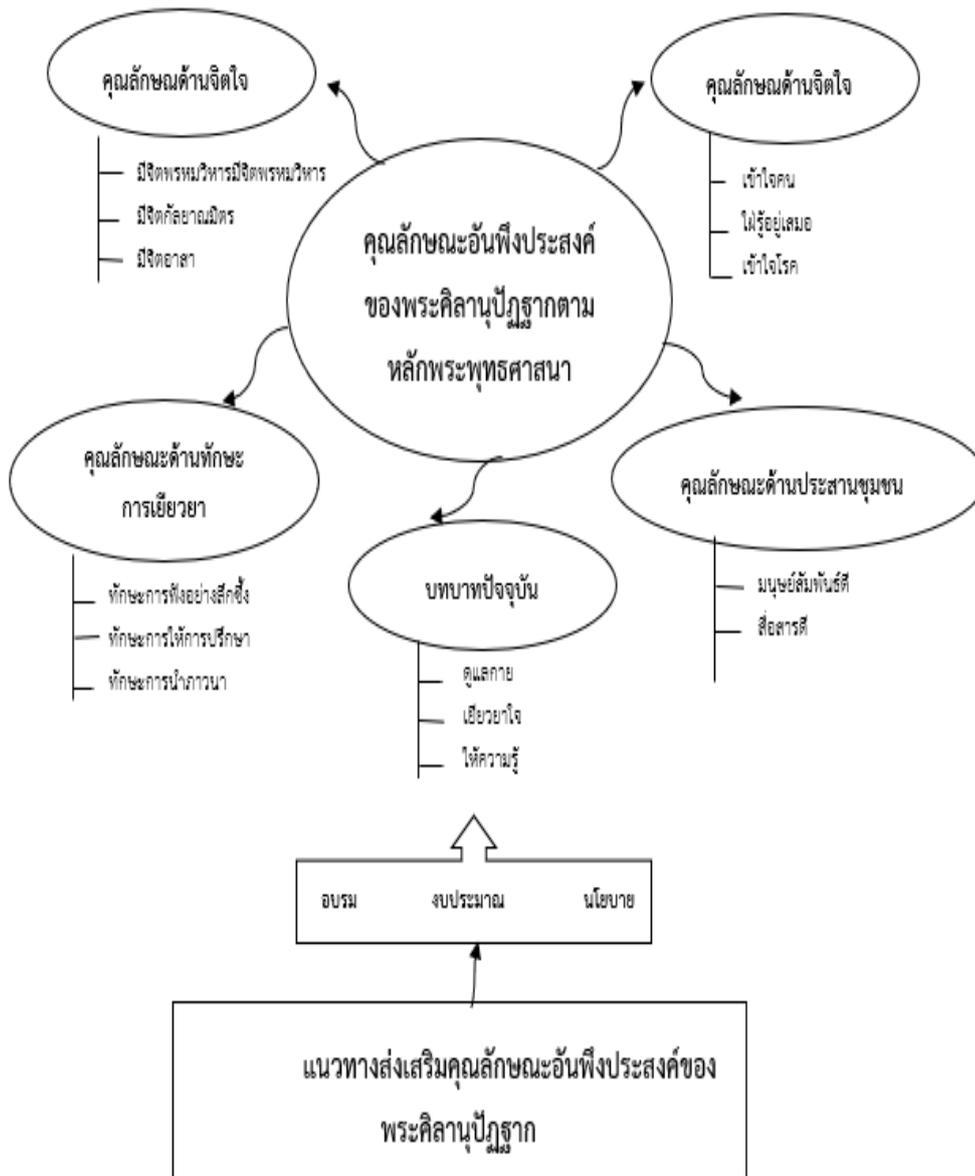

จังหวัดนครราชสีมา เป็นปัจจุบัน ส่งเสริมอบรมพระสงฆ์ในการดูแลสุขภาพตนเอง พร้อมจัดหาอุปกรณ์พื้นฐานสำหรับดูแลผู้ป่วยโรคเบาหวาน โรคความดันโลหิตสูง และชุดการปฐมพยาบาลเบื้องต้น จัดทำเวทีสนทนาปัญหาการปฏิบัติงานของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำวัดเทศน์ให้ความรู้ด้านสุขภาพแก่ประชาชน แจกจ่ายข่าวสารสาธารณสุขแก่เพื่อนพระสงฆ์และประชาชน บ้านในเขตรับผิดชอบ แสวงหาความรู้และฝึกทักษะในการสื่อสารสุขภาพใช้สื่อที่ทันสมัยประกอบการแจ้งข่าวเกี่ยวกับโรคระบาดในท้องถิ่นจัดแผนงานในการแจ้งข่าวเกี่ยวกับสุขภาพในชุมชน

องค์ความรู้การวิจัย

1. คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของพระคิลานุปัฏฐากมีองค์ประกอบสำคัญดังต่อไปนี้ 1. คุณลักษณะด้านจิตใจ ได้แก่ มีจิตพรหมวิหาร มีจิตกัลยาณมิตร มีจิตอาสา 2. คุณลักษณะด้านปัญญา เช่น เข้าใจคนเข้าใจบริบทหน้าที่ ใฝ่รู้อยู่เสมอ เข้าใจโรค 3. คุณลักษณะด้านทักษะการเยียวยา เช่น ทักษะการฟังอย่างลึกซึ้ง ทักษะการให้การปรึกษา ทักษะการนำภavana 4. คุณลักษณะด้านประสาน เช่น มนุษย์สัมพันธ์ดี สื่อสารดี 5. บทบาทปัจจุบัน เช่น การดูแลกาย การเยียวยาใจ การให้ความรู้

2. แนวทางการส่งเสริมพระคิลานุปัฏฐาก จากการศึกษาพบประเด็นสำคัญอันจะนำมาประกอบการขับเคลื่อนงานของพระคิลานุปัฏฐากให้ประสบความสำเร็จได้ ดังนี้ มีการอบรม จัดสรรงบประมาณ ร่างนโยบายเกี่ยวกับการส่งเสริมพระคิลานุปัฏฐาก

ภาพที่ 1 รูปแบบคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของพระศิลาณุปฏิฐาก

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการปฏิบัติ

1. จากผลการศึกษาได้คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของพระศิลาณุปฏิฐากนั้นคือคุณลักษณะควรที่จะนำไปใช้เพื่อเป็นองค์ความรู้หรือจัดอบรมส่งเสริมให้เกิดมีมากขึ้นในกลุ่มพระสงฆ์ทั่วไป
2. สามารถที่จะปรับปรุงแนวทางหรือเนื้อหาให้สอดคล้องกับกลุ่มเป้าหมายที่ต้องการ และสามารถปรับวิธีการต่อการรักษาผู้ป่วย หรือพระอาพาธ ต่อการเจ็บป่วยต่อโรคนั้น ๆ

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาว่าเมื่อพระคิลานุปัฏฐากทราบถึงคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของพระคิลานุปัฏฐากตามหลักพระพุทธศาสนา ทำให้เกิดประสิทธิภาพในการทำงานเป็นที่พึงพอใจกับผู้ป่วยและพระอาการและชุมชนบริเวณวัดมากน้อยเท่าไร

2. ศึกษาลงรายละเอียดเพิ่มเติมในแต่ละด้านของคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของพระคิลานุปัฏฐากตามหลักพระพุทธศาสนา เพื่อศึกษาต่อยอดจัดทำคู่มือการปฏิบัติในการดูแลพระสงฆ์ที่ป่วยระยะสุดท้ายสำหรับหน่วยงานหรือองค์กรที่เกี่ยวข้องกับการดูแลสุขภาพอย่างเป็นองค์รวมของพระสงฆ์

บรรณานุกรม

- กีรวิมล กิตติยาคิษฐ์. (2556). เอกสารประกอบการสอนวิชาสิทธิเสรีภาพของพระสงฆ์ หลักสูตรหลักนิตินธรรม เพื่อประชาธิปไตยรุ่นที่ 1. วิทยาลัยรัฐธรรมนุญสำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ. 86-89.
- นิตนา อาจสันเทียะ พรทรัพย์ เตชะกุลเจริญ และคณะ. (2562). การพยาบาลพระสงฆ์อาพาธภายใต้พระธรรมวินัย. วารสารพยาบาลทหารบก. 20(3). 29.
- พระอธิการเฉลิม กนตสาโร (แดงประทุม). (2562). การพัฒนาศักยภาพพระคิลานุปัฏฐากในโครงการวัดส่งเสริมสุขภาพของพระสงฆ์ในเขตอำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ยุทธนา พูนเกิดมะเร็ง และพิชิต ปุริมาต. (2557). การบูรณาการหลักการดูแลสุขภาพตามหลักพระพุทธศาสนาของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำวัด. รายงานวิจัย. สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สสส. (2561). สธ.ห่วงสุขภาพพระสงฆ์ไทย เร่งพัฒนา “อสม.”. แหล่งที่มา <https://www.thaihealth.or.th/> สืบค้นเมื่อ 15 ม.ค. 2563.
- อุมาพร นิมิตระกุล และพระวิสิทธิ์ ฐิตวิสิทฺโธ. (2563). พฤติกรรมสุขภาพของพระสงฆ์กับความรอบรู้ด้านสุขภาพจากพระคิลานุปัฏฐากสู่พระนักสื่อสารในเขตสุขภาพที่ 1. วารสารพุทธศาสตร์ศึกษามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่. 11(1). 45.
- Office of the Royal Society. (2009). *Buddha discipline (Pratham)*. 3rd ed. Office of the Royal Society. 454.
- Praa jarn Vichit Thammakhot & PitukTungchaichanaanun. (2017). *CuringinButhdism ways*. Artist qualifies company. 40-66.